

УДК 342.9:351.74(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.15>

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Ступник Я.В.,*кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права
та правоохоронної діяльності,**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ORCID: 0000-0001-8024-9735

e-mail: yaroslav.stupnik@uzhnu.edu.ua

Ступник Я.В. Трансформація правоохоронної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану.

Стаття присвячена комплексному теоретико-правовому дослідженню правоохоронної функції держави в умовах воєнного часу на прикладі України в період повномасштабної збройної агресії російської федерації з 24 лютого 2022 року. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю наукового осмислення трансформації правоохоронної системи в екстремальних умовах воєнного стану, що вимагає переосмислення доктринальних підходів до розуміння сутності та змісту правоохоронної функції держави в особливий період. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання: діалектичний метод, системно-структурний аналіз, формально-юридичний, порівняльно-правовий та історико-правовий методи. У статті здійснено аналіз правових засад функціонування правоохоронних органів в особливих умовах правового режиму воєнного стану, досліджено трансформацію їх компетенції, організаційної структури та специфіку реалізації правоохоронної діяльності в умовах збройного конфлікту. Проаналізовано положення Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану», законодавства про Національну поліцію, Службу безпеки України, Національну гвардію та інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність правоохоронних органів в особливий період. Особлива увага приділена дослідженню концептуальних засад Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки та аналізу Плану заходів щодо його виконання, затвердженого Кабінетом Міністрів України у 2024 році. Досліджено особливості функціонування системи правоохоронних органів України, включаючи Національну поліцію, Національну гвардію, Службу безпеки України, Державне бюро розслідувань, органи прокуратури в умовах правового режиму воєнного стану. Проаналізовано теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «правоохоронні органи» та критеріїв віднесення державних інституцій до системи правоохоронних органів. Систематизовано проблемні аспекти реалізації правоохоронної функції держави в умовах воєнного стану, включаючи питання збалансування національної безпеки та дотримання прав людини, кадрового та матеріально-технічного забезпечення, координації діяльності різних правоохоронних структур, документування та розслідування воєнних злочинів, міжнародного співробітництва. Визначено перспективні напрями удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів в умовах особливих правових режимів.

Ключові слова: правоохоронна функція держави, воєнний стан, правоохоронна діяльність, національна безпека, правопорядок, воєнні злочини, міжнародне співробітництво.

Stupnyk Y.V. Transformation of law enforcement activities under the legal regime of martial law.

The article is devoted to a comprehensive theoretical and legal study of the law enforcement function of the state in wartime conditions using the example of Ukraine during the period of full-scale armed aggression of the Russian Federation from February 24, 2022. The relevance of the study is due to the need for a scientific understanding of the transformation of the law enforcement system in extreme conditions of martial law, which requires a rethinking of doctrinal approaches to understanding the essence and content of the law enforcement function of the state in a special period. The methodological basis of the study is made up of general scientific and special legal methods of cognition: dialectical method, system-structural analysis, formal-legal, comparative-legal and historical-legal methods. The article analyzes the legal principles of the functioning of law enforcement agencies in the special conditions of the legal regime of martial law, examines the transformation of their competence, organizational

structure and the specifics of the implementation of law enforcement activities in conditions of armed conflict. The provisions of the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On the Legal Regime of Martial Law», legislation on the National Police, the Security Service of Ukraine, the National Guard and other regulatory legal acts that regulate the activities of law enforcement agencies in a special period are analyzed. Special attention is paid to the study of the conceptual principles of the Comprehensive Strategic Plan for the Reform of Law Enforcement Agencies as Part of the Security and Defense Sector of Ukraine for 2023-2027 and the analysis of the Action Plan for its Implementation, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine in 2024. The features of the functioning of the system of law enforcement agencies of Ukraine, including the National Police, the National Guard, the Security Service of Ukraine, the State Bureau of Investigation, and prosecutor's offices under the legal regime of martial law are studied. Theoretical and methodological approaches to defining the concept of «law enforcement agencies» and the criteria for classifying state institutions as law enforcement agencies are analyzed. Problematic aspects of the implementation of the law enforcement function of the state under martial law are systematized, including issues of balancing national security and respect for human rights, personnel and material and technical support, coordination of the activities of various law enforcement structures, documentation and investigation of war crimes, and international cooperation. Promising directions for improving the regulatory and legal regulation of the activities of law enforcement agencies under special legal regimes are identified.

Key words: law enforcement function of the state, martial law, law enforcement activities, national security, law and order, war crimes, international cooperation.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року кардинально трансформувало умови функціонування всієї системи державного управління, зокрема правоохоронної сфери, актуалізувавши фундаментальні питання теорії держави і права щодо реалізації правоохоронної функції держави в екстремальних умовах збройного конфлікту. Введення правового режиму воєнного стану на всій території України на підставі Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженого Верховною Радою України, створило принципово нову правову реальність, що вимагає наукового переосмислення доктринальних підходів до сутності та змісту правоохоронної функції держави [1; 7; 9].

Правоохоронна функція держави, будучи однією з основних функцій сучасної демократичної держави, набуває особливого значення в умовах воєнного часу, оскільки саме від ефективності діяльності правоохоронних органів залежить не лише забезпечення внутрішньої безпеки та правопорядку, охорона прав і свобод людини і громадянина, але й загальна обороноздатність держави, її здатність протистояти зовнішній агресії та зберігати суверенітет і територіальну цілісність. Як справедливо зазначають дослідники, у сучасних соціально-економічних та політичних умовах функціонування нашої держави проблеми забезпечення її безпеки набувають особливої актуальності та потребують комплексного міждисциплінарного аналізу [8; 10; 14].

Метою статті є комплексний аналіз трансформації правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану, дослідити правові засади функціонування основних правоохоронних органів України в особливий період, систематизувати проблемні аспекти реалізації правоохоронної функції держави в умовах збройного конфлікту та визначити шляхи їх вирішення на основі аналізу Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку на 2023-2027 роки.

Стан опрацювання проблематики. Теоретико-методологічні засади дослідження правоохоронної функції держави закладені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема А.І. Мельника, Ю.О. Загуменної, Д.О. Рудь, В.І. Осадчого, Т.О. Пікулі, які досліджували поняття, ознаки та функції правоохоронних органів [6; 10; 14]. Водночас питання реалізації правоохоронної функції держави в умовах воєнного стану залишаються недостатньо дослідженими в сучасній юридичній науці, що обумовлює необхідність поглибленого наукового аналізу цієї проблематики. А. Романова у своїй роботі розглядає морально-правові особливості правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану, однак комплексного дослідження трансформації правоохоронної функції держави в особливий період на сьогодні в науковій літературі не проведено [7].

Виклад основного матеріалу. Правовий режим воєнного стану в Україні регулюється комплексом нормативно-правових актів, серед яких основоположне значення має Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12 травня 2015 року [1]. Згідно зі статтею 1 цього Закону, воєнний стан визначається як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, відсічі

і стримування збройної агресії, гарантування безпеки населення, в межах та на строк, визначені Конституцією України [9].

Категорія «правоохоронна функція держави» у теорії держави і права традиційно визначається як один із напрямів діяльності держави, спрямований на охорону конституційного ладу, прав і свобод громадян, усіх форм власності, законності та правопорядку, боротьбу зі злочинністю та іншими правопорушеннями. Проте в умовах воєнного стану зміст цієї функції суттєво трансформується, набуваючи нових аспектів та особливостей. Зокрема, на перший план виходять завдання забезпечення національної безпеки, протидії диверсійно-розвідувальній діяльності противника, документування та розслідування воєнних злочинів, забезпечення правопорядку на звільнених територіях, взаємодії з військовими адміністраціями та військовим командуванням [7; 11; 15].

Особливість функціонування правоохоронних органів в умовах воєнного стану полягає у значному розширенні їх компетенції та можливості застосування додаткових правових засобів для забезпечення національної безпеки. Статтею 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» встановлено вичерпний перелік заходів правового режиму воєнного стану, які можуть здійснюватися військовим командуванням разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) [1]. До таких заходів належать: встановлення (посилення) охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, функціонування транспорту, зв'язку і комунікацій, об'єктів енергетики, а також об'єктів, що становлять підвищену екологічну та вогневу небезпеку, і об'єктів, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави; запровадження особливого режиму роботи об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення; захист комунікацій, об'єктів транспортної інфраструктури, зв'язку та інформатизації; посилення заходів щодо боротьби з диверсійно-розвідувальними силами, групами противника та антидержавними елементами [9].

Інституційну основу реалізації правоохоронної функції держави в умовах воєнного стану становить система правоохоронних органів України, до якої, відповідно до чинного законодавства та доктринальних підходів, належать: Національна поліція України, Служба безпеки України, Національна гвардія України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки, органи прокуратури України, Державна прикордонна служба України та інші органи, які здійснюють правоохоронні функції [2; 3; 6; 10]. Водночас слід зазначити, що в юридичній науці та законодавстві відсутнє єдине легальне визначення поняття «правоохоронні органи», що створює певні труднощі у правозастосовній практиці та теоретичних дослідженнях.

Національна поліція України, як центральний орган виконавчої влади, що служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, у відповідності до Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII [2], в умовах воєнного стану отримала розширені повноваження та додаткові функції. Зокрема, відповідно до внесених до законодавства змін, поліція має право безоплатно отримувати від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності інформацію, необхідну для виконання покладених на неї повноважень та завдань, у тому числі інформацію стосовно військовополонених, що є критично важливим в умовах збройного конфлікту [11; 12].

Національна гвардія України займає особливе місце в системі правоохоронних органів, оскільки за своїм правовим статусом є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України [13]. Ця дуалістична природа Національної гвардії обумовлює специфіку її функціонування в умовах воєнного стану, коли на неї покладаються як правоохоронні функції (охорона громадського порядку, охорона об'єктів державної власності, конвоювання), так і військові завдання (участь у відбитті збройної агресії, охорона стратегічних об'єктів, участь у територіальній обороні). Головною метою діяльності Національної гвардії є захист і охорона життя, прав, свобод та законних інтересів громадян, що набуває особливого значення в умовах збройної агресії, коли загрози безпеці громадян багаторазово зростають.

Служба безпеки України як державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями в умовах воєнного стану активізувала свою контррозвідувальну та оперативно-розшукову діяльність [3; 13]. Відповідно до Закону України «Про Службу безпеки України», цей орган забезпечує державну безпеку України, здійснює контррозвідувальну діяльність, боротьбу з тероризмом, корупцією та організованою злочинною діяльністю у сфері управління і економіки та в інших сферах державного управління, а також із розвідувально-підривною діяльністю іноземних спеціальних служб. Для стабільного та належного розвитку держави, протидії міжнародним і внутрішнім загрозам безпеці України, боротьби зі шпигунською і терористичною діяльністю, виявлення та припинення діяльності агентурної мережі противника СБУ проводить активні контррозвідувальні заходи як на території України, так і за її межами в межах своєї компетенції.

Окремої уваги заслуговує питання створення та функціонування військових адміністрацій як тимчасових державних органів, що утворюються в умовах воєнного стану. Згідно зі статтею 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися військові адміністрації [1]. Рішення про утворення військових адміністрацій приймається Президентом України за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування, що свідчить про надзвичайний характер цих органів та їх призначення для особливих умов.

Військові адміністрації здійснюють тісну взаємодію з правоохоронними органами у виконанні завдань забезпечення безпеки та правопорядку на відповідних територіях. Ця взаємодія будується на засадах координації, субординації та функціонального розподілу повноважень. Військові адміністрації разом з органами Національної поліції, Служби безпеки України, Національної гвардії здійснюють комплекс заходів щодо підтримання громадського порядку, протидії мародерству, забезпечення безпеки цивільного населення, евакуації громадян з небезпечних районів, охорони об'єктів критичної інфраструктури [1; 9; 11].

Особливу актуальність у контексті реалізації правоохоронної функції держави в умовах воєнного стану набуло питання створення та функціонування системи військової юстиції. Після початку повномасштабного вторгнення росії відновлення повноцінної системи військової юстиції в Україні різко актуалізувалося як з огляду на значне зростання чисельності військових формувань, так і у зв'язку зі стрімким збільшенням кількості правопорушень, що вчиняються військовослужбовцями [11]. За статистичними даними, чисельність військових формувань зросла зі 166 тисяч осіб у 2013 році до 880 тисяч людей станом на лютий 2024 року, що супроводжувалося суттєвим зростанням кількості правопорушень у військах: з 2013 року до 2023 року вона збільшилася у 78 разів, а кількість засуджених військовослужбовців – у 14 разів. У законодавстві також з'явилися нові види адміністративних правопорушень, кількість накладених стягнень за якими з 2015 року зросла у 6,5 разів.

З метою вирішення проблем правопорядку у військовій сфері розробляється законопроект про утворення нового військового формування з правоохоронними функціями – Військової поліції, завданням якої має стати забезпечення правопорядку і військової дисципліни у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та Державній спеціальній службі транспорту. На даний час у складі Збройних Сил України функціонує Військова служба правопорядку (ВСП), однак її повноваження та структура потребують суттєвого вдосконалення з урахуванням сучасних викликів та загроз [11].

Незважаючи на складні умови воєнного часу, Україна продовжує процес системного реформування правоохоронної системи, що є невід'ємною складовою євроінтеграційного курсу держави та виконання зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273 затверджено Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, який визначає стратегічні цілі, завдання та напрями модернізації правоохоронної системи [4]. Цей документ розроблений з урахуванням рекомендацій міжнародних партнерів України, зокрема Європейського Союзу та НАТО, та спрямований на приведення діяльності правоохоронних органів у відповідність до європейських стандартів і найкращих практик.

Кабінет Міністрів України розпорядженням від 23 серпня 2024 року № 792-р затвердив План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку, який є деталізованим операційним документом, що містить конкретні завдання, індикатори виконання та очікувані результати [5]. Масштабність та міжвідомчий характер цього плану підтверджується тим, що він охоплює 199 конкретних дій, згрупованих у 49 завдань, а до його реалізації залучено майже 50 суб'єктів – державні органи, військові адміністрації, громадські організації та наукові установи. Серед основних виконавців плану заходів – Офіс Генерального прокурора, який координує діяльність правоохоронних органів та відповідає за реалізацію 97 завдань, Міністерство внутрішніх справ – 44 завдання, Міністерство юстиції – 14 завдань, ще 47 виконавців спільно реалізують 44 завдання.

Серед пріоритетних напрямів реформування правоохоронної системи в умовах воєнного стану варто виділити наступні. По-перше, уніфікація правового статусу правоохоронних органів, що передбачає проведення аудиту чинних повноважень різних правоохоронних органів та подальше ухвалення базового Закону України «Про органи правопорядку», який має визначити єдині засади організації та діяльності всіх правоохоронних органів, встановити чіткі критерії віднесення дер-

жавних органів до системи правоохоронних органів, унормувати питання координації та взаємодії [5; 6]. По-друге, впровадження інституту детективів у всі органи правопорядку, а не лише в Національне антикорупційне бюро України та Бюро економічної безпеки, як це є на сьогодні. По-третє, ухвалення Концепції реформування органів військового правопорядку України (військової юстиції) у післявоєнний період, що передбачає створення ефективної системи забезпечення правопорядку у військовій сфері з урахуванням досвіду країн-членів НАТО.

По-четверте, впровадження комплексу заходів, спрямованих на розвиток Служби безпеки України як державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями, що включає розроблення необхідних законодавчих змін щодо оптимізації організаційної структури СБУ, чіткого розмежування контррозвідувальних та правоохоронних функцій, удосконалення механізмів демократичного цивільного контролю [3; 5]. По-п'яте, розробка проєкту Закону «Про кримінальну розвідку» (Criminal Intelligence), який має визначити правові засади функціонування системи гласних і негласних пошукових, розшукових заходів і засобів, що ґрунтуються на аналітиці (кримінальний аналіз, правоохоронна діяльність, керована аналітичною розвідкою – Intelligence-Led Policing model), що фактично означає реформування інституту оперативно-розшукової діяльності та приведення його у відповідність до європейських стандартів. По-шосте, удосконалення правових засад співпраці з Європолем, Європейським центром боротьби з кіберзлочинністю, Європейською міграційною мережею та іншими міжнародними правоохоронними структурами.

Реалізація правоохоронної функції держави в умовах воєнного стану супроводжується низкою проблем теоретико-методологічного та практичного характеру, які вимагають комплексного наукового аналізу та вироблення шляхів їх вирішення. Першочерговою проблемою є питання збалансування між забезпеченням національної безпеки, з одного боку, та дотриманням прав і свобод людини і громадянина, з іншого боку [7; 11]. Ця проблема має давню філософсько-правову традицію і завжди загострюється в умовах надзвичайних правових режимів. Навіть в умовах воєнного стану держава повинна гарантувати дотримання основних конституційних прав громадян, що закріплено у статті 64 Конституції України, згідно з якою конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Це вимагає від правоохоронних органів особливої виваженості, професіоналізму та правової культури у застосуванні обмежувальних заходів, дотримання принципів пропорційності та необхідності при прийнятті рішень, що обмежують права людини.

Другою важливою проблемою є кадрове забезпечення правоохоронних органів в умовах воєнного часу та загальної мобілізації [12]. Значна частина співробітників правоохоронних органів, особливо чоловіки призовного віку, призиваються до лав Збройних Сил України для виконання завдань безпосередньої участі у відбитті збройної агресії, що створює об'єктивний дефіцит кваліфікованих кадрів у правоохоронній сфері. Водночас потреба у правоохоронних послугах не зменшується, а навпаки, зростає, оскільки в умовах війни множаться різноманітні загрози правопорядку, виникають нові виклики (мародерство, колабораціонізм, дезертирство, незаконний обіг зброї). Це актуалізує питання оптимізації структури правоохоронних органів, впровадження сучасних інформаційних технологій для автоматизації та цифровізації правоохоронної діяльності, залучення резервістів та волонтерів до виконання окремих правоохоронних функцій, посилення ролі цивільних працівників у правоохоронних органах.

Третьою проблемою є координація діяльності різних правоохоронних органів та їх взаємодія з військовими адміністраціями, військовим командуванням, органами місцевого самоврядування в умовах воєнного стану [6; 9; 10]. Як зазначається у науковій літературі, у правовому середовищі наразі немає єдиної думки щодо поняття «правоохоронні органи», критеріїв віднесення того чи іншого органу до правоохоронних, його інститутів, видів, а також законодавчого визначення правоохоронних органів. Ця термінологічна та концептуальна невизначеність ускладнює побудову ефективної системи координації та взаємодії між різними суб'єктами правоохоронної діяльності. У зв'язку з цим важливого значення набуває розробка та прийняття базового Закону України «Про органи правопорядку», який має вирішити ці проблеми шляхом встановлення чітких критеріїв, визначень та механізмів координації.

Четвертою критично важливою проблемою є документування та розслідування воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду, що вчиняються збройними формуваннями російської федерації на тимчасово окупованих та деокупованих територіях України [11; 15]. Правоохоронні органи України повинні забезпечити належне, всебічне, повне та об'єктивне розслідування цих злочинів, збирання та фіксацію доказів відповідно до міжнародних стандартів доказування для подальшого притягнення винних осіб до міжнародної кримінальної відповідальності. Ця діяльність потребує спеціальних знань, навичок роботи з місцями масових поховань, експертизи та міжнародної технічної допомоги. З цією метою при Офісі Генерального прокурора створено спеціальний

підрозділ з розслідування воєнних злочинів, активно залучаються міжнародні експерти, здійснюється співпраця з Міжнародним кримінальним судом.

П'ятою проблемою є матеріально-технічне та фінансове забезпечення правоохоронних органів в умовах воєнного стану [15]. Значна частина ресурсів державного бюджету України справедливо спрямовується на потреби оборони, забезпечення Збройних Сил України, придбання озброєння та військової техніки. Водночас ефективна робота правоохоронної системи також потребує сучасного обладнання, транспортних засобів, засобів зв'язку, інформаційно-телекомунікаційних систем, лабораторного обладнання для криміналістичних досліджень та відповідного фінансування. Вирішення цієї проблеми можливе через раціональне використання наявних ресурсів, залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги, оптимізацію витрат через цифровізацію правоохоронної діяльності.

Важливою складовою реалізації правоохоронної функції держави в умовах воєнного стану є міжнародне співробітництво в правоохоронній сфері. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та правоохоронними органами інших держав у сфері боротьби зі злочинністю, розслідування воєнних злочинів, обміну оперативною та криміналістичною інформацією, екстрадиції злочинців, надання правової допомоги у кримінальних справах [3; 15]. Стратегічне партнерство з міжнародними організаціями, структурами Європейського Союзу, державами-членами НАТО та іншими міжнародними партнерами є критично важливим для досягнення стратегічних цілей реформування правоохоронної системи України. Міжнародна підтримка включає професійний розвиток персоналу правоохоронних органів через навчальні програми, тренінги, стажування у правоохоронних органах країн ЄС та НАТО, експертну допомогу у розробці законодавства та стратегічних документів, технічну експертизу, консультації з питань правозастосування, організаційного розвитку та управління змінами.

Особливе значення має співпраця України з Міжнародним кримінальним судом (МКС) у розслідуванні воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду, вчинених на території України [11]. Прокурор Міжнародного кримінального суду відкрив розслідування щодо ситуації в Україні, що дає можливість притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності осіб, які вчинили найтяжчі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства. Правоохоронні органи України забезпечують належне документування злочинів, збирання та фіксацію доказів відповідно до стандартів доказування, що застосовуються у Міжнародному кримінальному суді, та надають необхідні матеріали міжнародним інституціям. Крім того, Україна активно співпрацює з Європолем у питаннях протидії транснаціональній організованій злочинності, тероризму, кіберзлочинності, торгівлі людьми.

Важливим аспектом міжнародного співробітництва є участь України у роботі Інтерполу, що дозволяє здійснювати міжнародний розшук злочинців, обмінюватися інформацією про злочини та злочинців, координувати спільні правоохоронні операції. Україна також розвиває двостороннє співробітництво з правоохоронними органами окремих держав на основі міжнародних договорів про правову допомогу у кримінальних справах, екстрадицію, передачу засуджених осіб. Таке співробітництво особливо актуальне в контексті необхідності притягнення до відповідальності осіб, які вчинили злочини на території України та переховуються в інших державах.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що правоохоронна функція держави в умовах воєнного стану характеризується значною трансформацією завдань, компетенції, організаційної структури, форм та методів діяльності правоохоронних органів. Особливий правовий режим воєнного стану вимагає від правоохоронної системи максимальної ефективності, оперативності реагування на загрози, професіоналізму співробітників та здатності швидко адаптуватися до динамічних змін безпекового середовища. Правові засади функціонування правоохоронних органів в умовах воєнного стану встановлені Конституцією України, Законом України «Про правовий режим воєнного стану», законами про окремі правоохоронні органи та іншими нормативно-правовими актами, які передбачають розширення повноважень правоохоронних органів при збереженні конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина [1; 2; 3; 7; 9].

Реформування правоохоронної системи продовжується навіть в умовах воєнного стану і спрямоване на приведення організації та діяльності правоохоронних органів у відповідність до європейських стандартів і найкращих практик [4; 5]. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку на 2023-2027 роки та План заходів щодо його виконання визначають конкретні кроки, завдання, індикатори та очікувані результати модернізації правоохоронної системи. Реалізація цих стратегічних документів сприятиме підвищенню ефективності правоохоронної діяльності, зміцненню довіри громадян до правоохоронних органів, інтеграції України до європейського правоохоронного простору.

До ключових проблем реалізації правоохоронної функції держави в умовах воєнного стану належать: збалансування між забезпеченням національної безпеки та дотриманням прав людини,

кадрове та матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів, координація діяльності різних правоохоронних структур та їх взаємодія з військовими адміністраціями, документування та розслідування воєнних злочинів, забезпечення ефективного міжнародного співробітництва [6; 10; 11; 12; 13]. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, що включає удосконалення нормативно-правової бази, оптимізацію організаційної структури правоохоронних органів, впровадження сучасних інформаційних технологій, підвищення професійного рівня співробітників, залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги.

Міжнародне співробітництво відіграє ключову роль у зміцненні інституційної спроможності правоохоронних органів України, забезпеченні їх відповідності міжнародним стандартам та сприяє поступовій інтеграції України до європейського правоохоронного простору [5; 13; 15]. Стратегічне партнерство з Європейським Союзом, НАТО, Міжнародним кримінальним судом, Інтерполом, Європолем та іншими міжнародними організаціями забезпечує доступ до найкращих практик, експертизи, технічної допомоги та ресурсів для модернізації правоохоронної системи України.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що правоохоронна функція держави в умовах воєнного стану зазнає суттєвої трансформації: від традиційних завдань охорони правопорядку до пріоритетних напрямів забезпечення національної безпеки, протидії диверсійно-розвідувальної діяльності, документування воєнних злочинів та взаємодії з військовими адміністраціями. Теоретичне осмислення цих змін дозволило виявити, що правовий режим воєнного стану створює особливий нормативний простір, у якому розширення повноважень правоохоронних органів має збалансовуватися з конституційними гарантіями прав людини згідно зі статтею 64 Конституції України.

Аналіз функціонування окремих правоохоронних органів засвідчив практичну потребу у чіткій правовій регламентації їх взаємодії в екстремальних умовах. Встановлено, що відсутність легального визначення поняття правоохоронні органи та єдиних критеріїв віднесення державних інституцій до цієї системи створює теоретико-методологічні та практичні проблеми координації. Це обґрунтовує необхідність прийняття базового Закону України «Про органи правопорядку», який має усунути термінологічну невизначеність та встановити ефективні механізми міжвідомчої взаємодії.

Дослідження Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку на 2023-2027 роки та Плану заходів щодо його виконання показало, що реформування правоохоронної системи відбувається за європейськими стандартами навіть в умовах воєнного стану. Практична реалізація 199 заходів, згрупованих у 49 завдань, спрямована на впровадження інституту детективів, створення системи військової юстиції, запровадження моделі кримінальної розвідки (Intelligence-Led Policing) замість традиційної оперативно-розшукової діяльності. Ці зміни мають теоретичне значення для доктринального переосмислення сутності правоохоронної функції сучасної демократичної держави.

Систематизація проблем реалізації правоохоронної функції виявила ключові виклики: кадровий дефіцит внаслідок мобілізації, складність документування воєнних злочинів за міжнародними стандартами, обмеженість ресурсів. Практичне вирішення цих проблем вимагає оптимізації організаційної структури правоохоронних органів, цифровізації діяльності, залучення міжнародної технічної допомоги. Особливо важливим є міжнародне співробітництво з Міжнародним кримінальним судом, Європолем, Інтерполом, що забезпечує не лише обмін досвідом, але й інтеграцію України до європейського правоохоронного простору.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з компаративним аналізом зарубіжного досвіду функціонування правоохоронних систем у надзвичайних ситуаціях, оцінкою ефективності реформаторських ініціатив, розробкою науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення механізмів координації між суб'єктами правоохоронної діяльності та впровадження інноваційних технологій для підвищення ефективності роботи правоохоронних органів в умовах обмежених ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
4. Про затвердження Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки: Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. *Офіційний вісник Президента України*. 2023. № 11. Ст. 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

5. Про затвердження плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки та оборони України на 2023-2027 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р. *Урядовий кур'єр*. 2024. № 162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
6. Рудь Д.О. Правоохоронні органи України: сучасна концепція визначення поняття. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2023. Вип. 16 (28). С. 169–175. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua>.
7. Романова А. Правоохоронна діяльність і воєнний стан: морально-правові особливості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2022. № 3 (35). С. 89–94. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/dec/29213/14.pdf>.
8. Белов Д.М., Швед І.І., Белова М.В. Правоохоронна функція держави: роль та місце органів прокуратури. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Т. 1. № 76. С. 13-19. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/281041>.
9. Безкровний Ю.А. Адміністративно-правовий режим воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Т. 2. № 83. С. 139–142. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/309882>.
10. Загуменна Ю.О. Правоохоронні органи: поняття, ознаки, функції, особливості діяльності. *Право і безпека*. 2010. № 3 (35). С. 145–150. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/f537355d-ed07-4770-baed-4fdbe6e4082d>.
11. Права людини та правоохоронна діяльність в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал. Спеціальний випуск № 1 (132)*. 2024. 304 с. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/15802>.
12. Зозуля І.В. Правове забезпечення діяльності органів системи МВС України під час воєнного стану. Проблеми сучасної поліцейстики: тези доп. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 квіт. 2022 р.). – Харків, 2022. – С. 85–90. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/e00cb7ed-e27a-4199-bc8a-8309c52ce4dc>.
13. Чайка Є.С. Нормативно-правове регулювання контррозвідувального забезпечення Національної гвардії України. *Академічні візії*. 2024. Вип. 29. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/980>.
14. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність: навч. посіб. Київ: Атіка, 2002. 576 с.
15. Воєнна доктрина України : затверджена Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 22. Ст. 1008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
16. Правоохоронна діяльність органів Національної поліції. Законодавство. Коментар. Роз'яснення / за заг. ред. В.С. Ковальського, С.С. Чернявського. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 336 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.12.2025
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026